CHRONOLOGY OF THE VOYAGE OF THE KOMAGATA MARU IN 1914

13 February	Baba Gurdit Singh announced prospectus of a charter ship to leave for Canada.
25 March	Baba Gurdit Singh took over the *Komagata Maru* (*Guru Nanak Jahaz*) ship.
4 April	10:00 A.M. *Komagata Maru* sailed from Hong Kong.
8 April	*Komagata Maru* reached Shangai, China.
19 April	*Komagata Maru* stopped at Moji, 210 Kilometers from Nagasaki, Japan.
2 May	*Komagata Maru* left Yokohama with a total of 376 passengers (340 Sikhs, 24 Muslims, 12 Hindus).
21 May	8:00 A.M. *Komagata Maru* arrived on South-Western shore of Vancouver Island.
22 May	*Komagata Maru* arrived in Victoria and then went to William's Head.
23 May	In the early hours *Komagata Maru* anchored on the far side of the Burrard Inlet near Pier A (foot of Burrard Street, directly west of Canada Place.)
26 May	Some passengers allowed to land.
1 June	Board of Inquiry hearings. Passengers represented by Edward J. Bird.
3 June	$5 000 cash and $50 000 in pledges was raised at a meeting called by the Khalsa Diwan Society. Immigration officials were removed from the ship.
6 June	Baba Gurdit Singh appealed that authorities send food for the starving passengers.
9 June	A total of 34 "return men" were allowed to land.
16 June	Captain Yamamoto asked to move *Komagata Maru* to a new berth 275 meters up the inlet.
21 June	A mass rally to protest media coverage was held in Vancouver.
24 June	Shortage of food, water etc., on the ship.
25 June	A test case was brought before Mr. Justice Murphy.
27 June	Water was pumped on board.
28 June	Meeting of The Board Of Inquiry.
5 July	Court of Appeal upheld Justice Murphy's decision.
9 July	Food and water transported to the *Komagata Maru.*
17 July	Clearance and Deportation papers prepared.
18 July	Canadian police attacked the ship to get forcible possession of it. They were beaten back by unarmed passengers.
19 July	Passengers took over ship. Mutiny on board.
21 July	7:00 A.M. Militia of 204 took position just south of Pier A at the Western end of the C.P.R. dock. Cruiser HMCS *Rainbow* anchored a few hundred yards south west of the *Komagata Maru.*
23 July	5:10 A.M. *Komagata Maru* pulled away with 354 passengers, escorted by *HMCS Rainbow*, towboat *SeaLion* and two launches *Winimac* and *Mary Ellen* .
16 August	*Komagata Maru* reached Yokohama.
18 August	*Komagata Maru* left for Kobe.
21 August	*Komagata Maru* arrived in Kobe.
3 September	*Komagata Maru* sailed from Kobe.
19 September	*Komagata Maru* left Singapore.
29 September	*Komagata Maru* reached Budge Budge, near Calcutta, India. 24 men were killed.

Compiled by: Kanwal Inder Singh Neel
May, 1989

KOMAGATA MARU

75TH ANNIVERASRY

On May 23, 1914, 376 British Subjects (12 Hindus, 24 Muslims and 340 Sikhs) of Indian origin arrived in Vancouver Harbour aboard the Komagata Maru, seeking to enter Canada. 353 of the passengers were denied entry and forced to depart on July 23, 1914. This plaque commemorates the 75th anniversary of that unfortunate incident of racial discrimination and reminds Canadians of our commitment to an open society in which mutual respect and understanding are honoured, differences are respected, and traditions are cherished. (82 words)

* * * * * * *

January 10, 1990

KOMAGATA MARU INCIDENT
75TH ANNIVERSARY

Dedicated to the memory of the 376 passengers (340 Sikhs, 24 Muslims, 12 Hindus) who arrived at Burrard Inlet, Vancouver on May 23, 1914 from the Indian sub-continent on the ship *Komagata Maru (Guru Nanak Jahaz)*. Due to the racist immigration policy of the Dominion of Canada, they were forced to leave on July 23, 1914. The Khalsa Diwan Society pays respect on the commemoration of this reprehensible incident.

July 23, 1989.

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼)ਦੇ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ(340 ਸਿਖ,24 ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ 12 ਹਿੰਦੂ) ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾ ਦੀ 75ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ,ਇਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਮਈ 23,1914 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ;ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਣ ਜੁਲਾਈ 23,1914 ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਪਿਆ।

23 ਜੁਲਾਈ 1989

ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼)ਦੇ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ(340 ਸਿਖ,24 ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ 12 ਹਿੰਦੂ) ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾ ਦੀ 75ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ,ਇਹ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਮਈ 23,1914 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ;ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਣ ਜੁਲਾਈ 23,1914 ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਪਿਆ।

23 ਜੁਲਾਈ 1989

ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ

75 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਰੌਣਕਾਂ
ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ

ਵੈਨਕੂਵਰ - ਅੱਜ ਤੋਂ ਠੀਕ 75 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸਾਕੇ ਦੀ ਯਾਦ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿੱਥੇ 1914 ਵਿੱਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ 376 ਮੁਸਾਫਿਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੀ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਪਾਲਿਸੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ।

23 ਜੁਲਾਈ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨਿਊਵੈਸਟ, ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਐਬਟਸਫੋਰਡ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਡੈਲਟਾ-ਸਰੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਮੌਕੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ, ਸੂਬਾਈ, ਮਿਊਂਸਪਲ ਪੱਧਰ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਪਤਵੰਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਉਸ ਦਿਨ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਹਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸਵਾਰ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਫ਼ਾਲਸ ਕ੍ਰੀਕ ਇਨਲੇਟ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜੀ, ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯੋਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਥਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੁੱਪਟਿਆਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਪੀਕਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਰੌਚਿਕ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

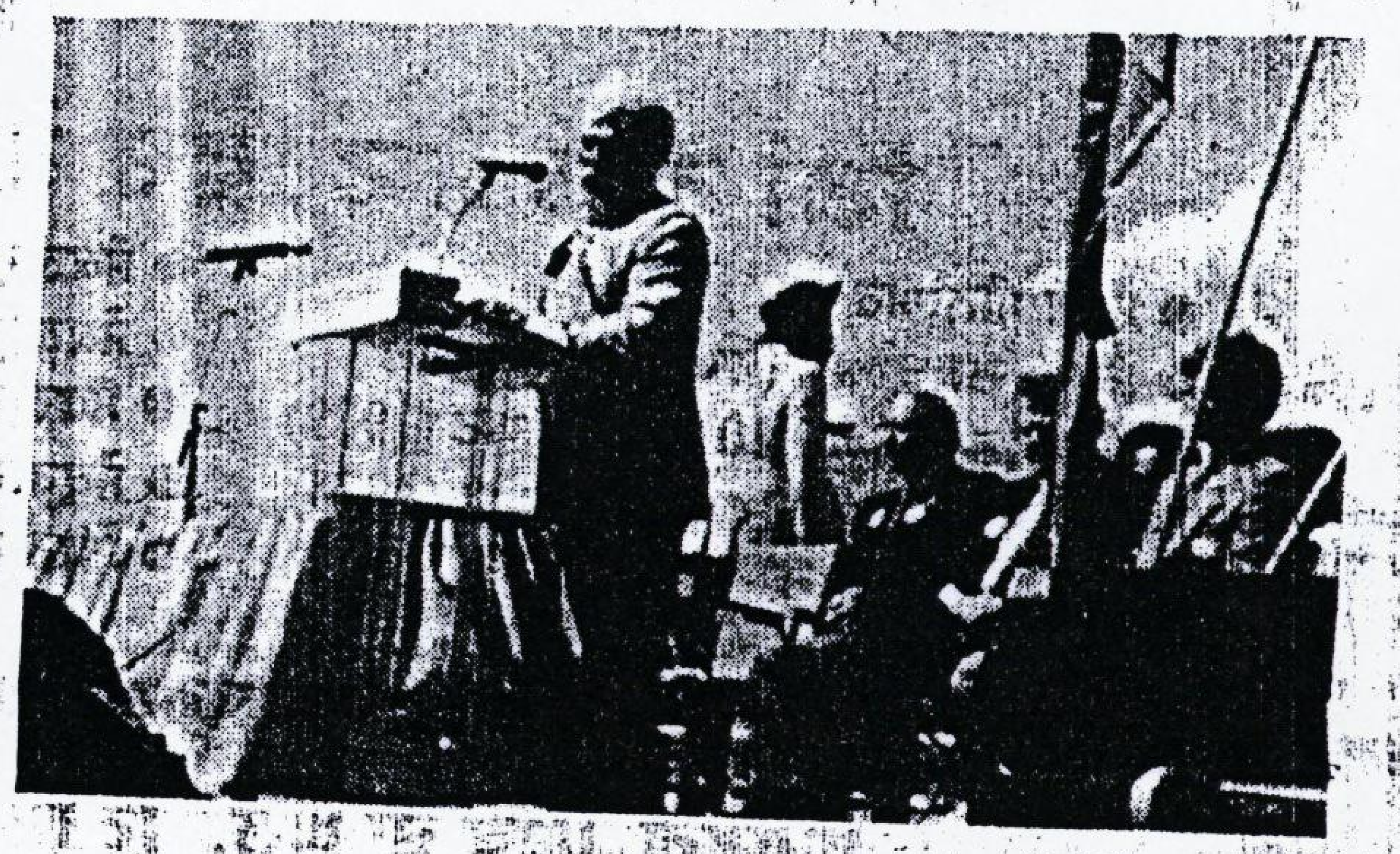

ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੋ ਵਜੇ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਕੰਵਰਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ।

ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਕੌਮੀ ਗੀਤ ਤੇ ਫੇਰ ਖਾਲਸਾਈ ਗੀਤ ਨੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਮਸਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ ਨੀਲ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫੇਰ ਫਰੈਂਚ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਸ੍ਰ ਨੀਲ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਰੈਂਚ ਬੋਲਦੇ ਸਮੇਂ ਆਏ ਪਤਵੰਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਊਸ ਔਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਔਨ. ਜੌਹਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਵਾਪਰੇ। ਅੱਜ ਤੋਂ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ 75 ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਇੱਕ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 75 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਵੀ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਆਏ ਹਾਂ ਜਾਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦਾ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੈਕਟਰੀ ਔਫ ਸਟੇਟਸ ਵਲੋਂ ਡਾ.ਐਮ ਕਨਸੇਲਾ ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨਾ ਵਾਪਰੇ।

ਲਿਬਰਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਔਨ. ਜੌਹਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਵਲੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਮਿ. ਗੌਲਡਨ ਵਿਲਸਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲਿਬਰਲ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵਹਿਦਿਆਂ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਕਰਾਂਗੇ।

ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ. ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਐਡ. ਬ੍ਰੋਡਬੈਂਟ ਵਲੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਰਗ੍ਰੇਟ ਮਿਫਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੀ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਡਾ ਪੱਖ ਸਾਫ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੋਇਆ ਉਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੈ।

ਬੀ.ਸੀ.ਸੋਸ਼ਲ ਕਰੈਡਿਟ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਡਗ ਮੋਵਟ ਨੇ ਨੇ ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸੁਨੇਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਿਵਸ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੁੱਝ ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਵਾਪਰੇ ਜੋ ਕੁੱਝ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ। 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਹੋਇਆ ਉਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ 23 ਜੁਲਾਈ ਦਾ ਦਿਨ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਭਰਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਕਦਰ ਹੈ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਐਨ ਆਖਰੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਨੇ 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਸਿਟੀ ਕੌਂਸਲਾਂ ਨੇ ਵੀ 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਿਵਸ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬੀ.ਸੀ. ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸ਼੍ਰੀ ਮੋ ਸਹੋਤਾ ਸਟੇਜ ਤੇ ਆਏ ਉਨ੍ਹਾ ਨੇ ਕੁੱਝ ਲਫਜ਼ ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਹੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਢੰਗ ਤੋਂ ਬੈਠੇ ਪਤਵੰਤੇ ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਲਫਜ਼ੀ ਭਾਵ ਸਮਝ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੀ.ਸੀ. ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਸ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਹੋਤਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਘਟਨਾ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਬਾਰੇ ਆਏ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ 'ਦੀ ਵੌਇਸ ਔਫ ਦੀ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ' ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਿਕ ਅਤੇ ਸਾਈਮਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਸ਼੍ਰੀ ਹਿਊ ਜੌਹਨਸਟਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 75 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 21 ਤੇ)

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਦੁਰ-ਘਟਨਾ

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਇਕ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਾਦੂ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਜਪਾਨੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਜੋ 25 ਮਾਰਚ 1914 ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ 11,000 ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਫੀ ਮਹੀਨੇ ਕਰਾਏ ਤੇ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ 376 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਮਾਣ, ਦਰਿੜਤਾ, ਚਨੌਤੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਚਨੌਤੀ ਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਅਣਖ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਅਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦਾ ਗੌਰਵ-ਮਈ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ: ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੇਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਕੈਨਿਜ਼ੀ ਕਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅੰਕੜਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ 1904 ਤੋਂ 1908 ਤੱਕ 5180 ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਆ ਕੇ ਵਸ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 90 ਫੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ 1906 ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ, 1909 ਵਿੱਚ 1866 ਸੈਕਿੰਡ ਵੈਸਟ ਐਵੀਨਿਊ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ 25,000 ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦਾ ਇਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਤੇ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਲਈ ਜਾਗਰਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ, ਖਾਸ ਕਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੁਲੰਬੀਆ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਤੇ ਪਰਦੇਸੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘ ਪੈਨਸ਼ਨੀਏਂ ਦਰਸ਼ਨੀਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਤੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਕੜੇ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸਨ। ਰੇਲਵੇ ਤੇ ਮਿੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1906 ਤੋਂ 1909 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਾਪਾਨੀ, ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕ ਰੜਕਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਵਾਈਟ ਮੈਨਜ਼ ਕੰਟਰੀ ਭਾਵ ਗੋਰੇ ਚਿੱਟੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਹਾਂਡੂਰਾਸ: 1908 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਚਾਲ ਚੱਲੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਟਾਪੂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ, ਇਸ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਮਲੇਰੀਏ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੱਛਰ, ਕੀੜੇ ਮਕੌੜੇ ਆਮ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਦਨੀਤੀ ਦਾ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਧੀਕੀ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਣ ਤਿਆਗ ਦਿਆਂਗੇ ਪਰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਪਰ ਹਾਂਡੂਰਾਸ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਸਫਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਤੀਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸਖਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 9 ਮਈ 1910 ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਅਤੇ 200 ਦੋ ਸੌ ਡੌਲਰ ਨਕਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸਿਧਾ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਲਦਾ, ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦੀਆਂ ਸਿਧਾ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਵਫਾਦਾਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪਰਜਾ ਉੱਤੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸਖਤੀ ਤੇ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਦਾਖਲਾ ਲਗ ਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਸਨੀਕੀ ਹੱਕ ਪਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਸੁਹਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁੱਜਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਗ ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਜਪਾਨੀਆਂ ਤੇ ਚੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਸਰੂਪ 1911 ਵਿੱਚ 2986 ਜਪਾਨੀ ਤੇ 1932 ਚੀਨੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। 1913 ਵਿੱਚ 39 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜੱਥਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ, ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਗਈ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਇਕ ਜਿੱਤ ਸੀ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਧ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਡੀਆ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਟਿਕਟ ਲੈ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹ ਆਓ ਇਥੇ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਅਸੀਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰੂ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਈ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜੇ। ਜਹਾਜ਼ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਧੇ ਟਿਕਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਪਤ ਹਿਦਾਇਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਸਿਧਾ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਮਜਬੂਰਨ ਇਹ ਯਾਤਰੂ ਨਾਲ ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ, ਸਿੰਘਾਂ ਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ।

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘਾ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1859 ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਕ ਨਗਰ ਸਰਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੀਤਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੱਕੇ ਦਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਤੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਸਨ। 1870 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬੜਾ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਭਾਈ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਲਾਇਆ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਨੌਜਵਾਨ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਮਲਾਇਆ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਉਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇਕ ਚੀਨੀ ਵਪਾਰੀ ਕੋਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਪੂੰਜੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੇਰੀ ਫਾਰਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਸਬੰਧ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਆਂਉਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦਸੰਬਰ 1913 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋ ਬਾਰੀ ਸਿਲਸਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, 3 ਫਰਵਰੀ 1914 ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੋਲਣੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਂਉਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਹਰ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਧਰਮ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਜਾਣ ਲਈ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਭਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਔਕੁੜਾਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜਾਂਗੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਸ੍ਰ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਫੇਰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਥਾਪਿਆ। ਸ੍ਰ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹ ਪੁੱਛੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਲੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਨਕ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਜਾਓ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ।

ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ: 25 ਮਾਰਚ 1914 ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਕਠਨਾਈਆਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜਪਾਨੀ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਕਾਮਾਟਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਲਾਦੂ ਜਹਾਜ਼ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ 11,000 ਗਿਆਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਫੀ ਮਹੀਨੇ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਹਾਜ਼ [illegible]ਲਾ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਲਾਦੂ ਜਹਾਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ [illegible]ਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਫਾਈ ਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਤੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ। ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਸਫਰ ਲਈ ਲੁੜੀਂਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਗੈਰਾ ਖ੍ਰੀਦ ਲਈਆਂ। ਦੁੱਖਦਾਇਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਖਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। 30 ਮਾਰਚ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਖੀਰ ਤੇ ਰਵਾਨਗੀ ਵਾਸਤੇ ਆਗਿਆ ਪੱਤਰ ਲਈ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਗਈ। ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਆਖਿਰ 4 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਪੱਤਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ ਤੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈ ਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, ਤੇ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਨਾਭ ਕੰਵਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ 165 ਮੁਸਾਫਿਰ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਜਲੂਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਵਲ ਤੁਰ ਪਈ। ਹਵਾ ਦੇ ਫਰਾਟਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਵਿਸਲ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਅਕਾਸ਼ ਗੂੰਜਵੇਂ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਹਾਜ਼ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ [illegible] ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਕੇ, ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਂਦੇ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਦਾ [illegible]ਰਾ ਵਾਤਾ ਵਰਣ ਮਧੁਰ ਭਰੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਦਾ। ਇਓਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਸ਼ੰਘਈ: 8 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸ਼ੰਘਈ, ਚੀਨ ਦੀ ਖਾੜੀ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਸ਼ਾਨ ਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਹੋਏ। 'ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ' ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। 'ਗਦਰ' ਅਖਬਾਰ 'ਗਦਰ ਦੀ ਗੂੰਜ' ਜੋ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਦਰੀ ਸਾਹਿਤ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੱਕ ਲੱਗ ਭਗ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਘਿਰਨਾ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰੁਚੀਆਂ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 14 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਇੱਥੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਕੇ 19 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਮੋਜੀ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਲੱਗਾ।

ਮੋਜੀ: ਇੱਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਗਲੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਭਰੀਆਂ। ਵਿਉਪਾਰਿਕ ਦਰਿਸ਼ਟੀਕੋਨ ਦੇ ਪੱਖੋਂ 15, 000 ਪੰਦਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਯੈਨ (ਜਪਾਨੀ ਸਿਕਾ) ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਖ੍ਰੀਦ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਲੱਦਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜ ਕੇ ਦੁਗਣੇ ਮੁੱਲ ਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਮੇਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੁਰਦਪੁਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲਹੌਰ ਵਿਖੇ 1916 ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ [illegible]ੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਅਮਰ ਰਹੇਗੀ।

ਯਕੋਹਾਮਾ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 28 ਅਪਰੈਲ 1914 ਨੂੰ ਜਪਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਯਕੋਹਾਮਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। 14 ਸਵਾਰੀਆਂ ਇੱਥੇ ਹੋਰ ਆ ਰਲੀਆਂ। ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 376 ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ 340 ਸਿੱਖ, 24 ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ 12 ਹਿੰਦੂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 6 ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਭੁਝੰਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਕੈਨੇਡਾ: 2 ਮਈ 1914 ਦੀ ਸਾਗਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਕ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਿਧਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। 21 ਮਈ 1914 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੁਲੰਬੀਆ, ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪਹਿਰਾ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਆਏ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਯਾਤਰੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ 70 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ 23 ਮਈ 1914 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੜਕੇ ਹੀ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ (ਬੁਰਾੜ ਇਨਲੈਟ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 250 ਗਜ਼ ਹਟਵਾਂ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ। ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾਰਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਮਹੁਮਾਂ ਕੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਾਕ ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਤੇ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕੁੱਝ ਮਿੰਟਾ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਲਈ ਵੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਲੰਮੇਂ ਸਫਰ ਦੇ ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਲ ਭੰਨੇ ਹੋਏ ਮੁਸਾਫਿਰ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਿਵੇਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਂਉਦੇ, ਧਮਕਾਂਉਦੇ ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਜਪਾਨੀ ਕਪਤਾਨ ਜਾਮਾਮੋਟੋ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ 'ਚੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਮਿਲ ਗਈ। ਦਰਅਸਲ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਣਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ 200 ਡਾਲਰ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਬਜੈਕਟ ਵੀ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੁਦਾਗਰ, ਪਰਚਾਰਿਕ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਸੈਲਾਨੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਿੰਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਖੁਦ ਸੁਦਾਗਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਇਕ ਇਕ ਮੁਸਾਫਿਰ ਲਈ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਝ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ।

ਹਾਪਕਿਨਸਨ: ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਸੂਸ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਾ ਲਹੂ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਨਕਦ ਦੇ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ'। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁਪਾ ਸਕਦਾ। ਤਦ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਈ ਪਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਇਹ ਬੜਾ ਹੀ ਬਦਨਾਮ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲਾ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਪੁਆਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਮੁਸ਼ਾਫਿਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਵੀ ਗਿਆ। ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਚੱਲੀ ਤੇ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਉਤਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮੁਕਦਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਲਟੇ ਸਿੱਧੇ ਬਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੁਕਦਮੇਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਹੀ ਭੈੜੀ ਚਾਲ ਹਾਪਕਿਨਸਨ ਦੇ ਬਦ-ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਉਨਿਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਦਾ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੇਤ ਭਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਦਾ। ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੰਗ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪਣੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ 21 ਅਕਤੂਬਰ 1914 ਨੂੰ ਸ੍ਰ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੋਪੋਕੇ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 11 ਜਨਵਰੀ 1915 ਵਿੱਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਗੌਰਵ ਮਈ ਵਿਰਸਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਜੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ 5 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਗੱਦਾਰ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਪਕੜਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨਾਮ ਵਜੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿੱਚ 4 ਮੁਰੱਬੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅੰਤ 1933 ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬੱਬਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੂੰਢ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਕਿਸ਼ਤ: 4 ਜੂਨ 1914 ਤੱਕ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ 22,000 ਬਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਕੋਇਲਾ ਵੇਚ ਕੇ ਉਤਾਰਨੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਣ ਦਿੰਦੀ। ਇੱਸ ਵਧੀਕੀ ਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੇ ਹਰਜਾਨੇ ਬਾਬਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇਕ ਲਾਇਕ ਜੇ.ਈ.ਬੀ.ਬਰਡ ਵਕੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੁਕਦਮੇਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਮਿਲਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵਕੀਲ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਅਖੀਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੋਈ। ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਐਨੀ ਸਖਤੀ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤਾਰਨੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਸੀ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਖਾ ਪੜ੍ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਗੋਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਪੈਸੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀਆਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। 3 ਜੂਨ 1914 ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗ ਭਗ 700 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਗਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ 5000 ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦੀ ਰਕਮ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਤੇ 50,000 ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਡੌਲਰ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਹਾਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪਟਾ ਸ੍ਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਮਿ. ਹਸਨ ਰਹੀਮ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੇਂ ਪਟੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ।

ਤਸ਼ੱਦਦ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਤੜਫ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਪਾਨੀ ਕਪਤਾਨ ਤੇ ਨੌਕਰ ਗੁਲਸ਼ੱਰੇ ਉਡਾਂਉਦੇ ਸਨ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਕੇ ਕੱਟਦਿਆਂ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗਰਮੀਂ ਦੀ ਰੁੱਤ ਪਾਣੀ ਲਈ ਵਿਆਕੁਲ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਲੂੰ ਵਿਲੂੰ ਕਰਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਵਰਤਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਵੀ ਗਿਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਵਿਪਤਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਸਹਾਇਤਾ: ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਭਰੀਆਂ ਦੁੱਖਦਾਇਕ ਖਬਰਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਅਸਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਾਸ਼ਨ ਖ੍ਰੀਦਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀਪੇ ਭਰ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਅਗਨਬੋਟ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਮਿੱਥ ਲਈ ਗਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਝੰਡਾ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਅਗਨਬੋਟ ਰਾਹੀਂ ਭੁੱਖਿਆਂ, ਤਿਹਾਇਆਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਫਤੇ ਦੀ ਹਵਾਲਾਤ ਮਗਰੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। 21 ਜੂਨ 1914 ਨੂੰ ਡੋਮੀਂਨੀਅਨ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕਤ੍ਰਤਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਖੂਬ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਮਦਰਦ ਗੋਰੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਛੱਡਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੁਆਇਆ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪਹਿਰੇ ਹੇਠ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਖਰਚਾ ਨਵੇਂ ਪਟੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਸੀ-ਲਾਇਨ: 18 ਜੁਲਾਈ 1914 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਪਈ ਜੋ ਬੜੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਲ ਵਧੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸੀ-ਲਾਇਨ ਦੀ ਜੰਗੀ ਬੇੜੀ ਡੇਢ ਦੋ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਥਿਆਰ ਬੰਦ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਮਾ ਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਈ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧੱਕ ਕੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਠੇਲ੍ਹਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਪੱਕਾ ਰੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਸੀ-ਲਾਇਨ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਲ ਖਿਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਘਿਰਣਾ ਭਰੀ ਬਦਨੀਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇਖਬਰ ਸਨ। ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਸੂਰ ਬੀਰ, ਦਲੇਰ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਮੌਜੀ ਤੋਂ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋਇਲਾ ਹੀ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੀ-ਲਾਇਨ ਤੇ ਕੋਇਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗ ਗੋਲੀਆਂ ਵਰ੍ਹਾਈਆਂ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਰਮ ਉਬਲਦਾ ਪਾਣੀ ਪੰਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਘਮਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਕੋਇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਉਬਲਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਫੱਟੜ ਹੋਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੇਵੀ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਤੇ ਨੇਵੀ ਇੱਕੋ ਰਾਜੇ ਦੀ ਰਈਅਤ ਸਨ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੂੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨਾਲ ਤੇ ਗੈਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਗੂੰਜ ਉੱਠੀ। ਇਹ ਖਬਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਬੇ-ਹਥਿਆਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਇਲੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹੀ ਭਜਾ ਛੱਡਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਔਟਵਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਫੌਜੀ ਮਦਦ ਮੰਗੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੁਸਾਫਿਰ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦੋ ਦਿਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫੌਜੀ ਪਲਟਨਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫੌਜੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵਸਨੀਕ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਟੱਕਰ ਲਈ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਿਓਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ।

ਰੇਨਬੋ: 21 ਜੁਲਾਈ 1914 ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੇਨਬੋ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ। ਰੇਨਬੋ ਦੇ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੀ ਮੁਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਬੰਦਰਗਾਹ ਛੱਡ ਜਾਵੋ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲਿਆ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਭ ਨੂੰ ਭੁੰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੋੜਵਾਂ ਉੱਤਰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਤਿਹਾਏ ਇੱਥੋਂ ਤੁਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਰਸਤੇ ਲਈ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖੇ ਤੇ ਤਿਹਾਏ ਮਰਨ ਨਾਲੋਂ ਸੂਰ ਬੀਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇੱਥੇ ਮਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਨਬੋ ਵਿੱਚ ਬੈਂਡ ਦੀਆਂ ਮਾਤਮੀਂ ਧੁੰਨਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਪਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਸੜਦਾ ਬਲਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੁੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੋਪ ਦਾ ਮੂੰਹ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਘੁਮਾ ਘੁਮਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਦਰਿੜਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜੰਗੀ ਬੇੜੇ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸਾਫਿਰ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੱਥ ਆ ਸਕਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ 30, 40 ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਪਾਨੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਨਾਕਾਮ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰੇਨਬੋ ਜੰਗੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਟਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ ਚੰਗੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਪਰ ਸਿਰਫ 34 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲੀ ਬਾਕੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਛੋਹ ਤੱਕ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਵਾਪਸੀ: ਇਮੀਂਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਔਟਵਾ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਆਈਆਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਜੋਂ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀਆਂ।1. ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਸਮਾਨ ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। 2. ਸਾਡੇ ਹਿੰਦੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। 3. ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। 22 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾਣੀ ਲਦੀਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਲ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਸਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਤਨੀ ਵੀਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਉਠਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। 23 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ ਸਵੇਰ

ਦੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਪਸ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਸ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਹਸ਼ਰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਗੋਰੇ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੂਫਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 16 ਅਗਸਤ 1914 ਨੂੰ ਯੋਕੋਹਾਮਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਪੁੱਜਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਏਜੰਟ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਸਮੇਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਲਈ ਰਾਹਦਾਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। 165 ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੇ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਤੋਂ ਹੀ ਸਫਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਇੱਥੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। 21 ਅਗਸਤ 1914 ਨੂੰ ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਕੋਬੇ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਇੱਥੇ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਹਣੇ ਢੰਗ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਬੜੇ ਹੀ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ 16 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਦੀ ਖਾੜੀ ਅੰਦਰ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਹਟਵਾਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ। ਅਗਨ ਬੋਟਾ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁਸਾਫਿਰ ਇੱਥੇ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਦ ਫਰਿਆਦ ਕਰਨੀ ਬੇਅਰਥ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 19 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਕਲਕੱਤੇ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਬੱਝ ਗਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਨੇਤਾ ਸਾਡਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣਨਗੇ ਗੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ। 26 ਸਤੰਬਰ 1914 ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਜਹਾਜ਼ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 70 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਫਤਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇੱਕ ਅਗਨ ਬੋਟ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਗੋਰੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸਿਗਨਲ ਦੇ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਭਰ ਜਹਾਜ਼ ਕਾਲਪੀ ਹੀ ਰੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 27 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਅਗਨਬੋਟ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਆ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਗੋਰੇ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਦਗੜ ਦਗੜ ਕਰਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ: 29 ਸਤੰਬਰ 1914 ਦੀ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਨੂੰ ਕਾਲਪੀ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਅੱਜ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜਲ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸੱਭ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਵਾਗਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲੇਗਾ.... ਆਦਿ। ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਹੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਗੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਲਕੱਤਾ ਅਜੇ 16/17 ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਹਾਲੀ ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਤੱਕ ਹੀ ਪੁੱਜਾ ਸੀ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਭ ਨੂੰ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਸਰਕਹਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹੋ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ' ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ '। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਪੁੱਜ ਕੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਬਿਪਤਾ ਆ ਪਈ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਵੀ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੂ ਧੂ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਤਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਆਦਰ ਨਹਲ ਸੀਸ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜਮਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਸਖਤ ਪਹਿਰਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਾਫਿਰ ਫਾਕਾ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੱਭ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਕਲਕੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਜਾ ਸਕੀਏ। ਪਰ ਨਿਰਦਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਵੀ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਗਰਮੀਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਅੰਦਰ ਮੁਸਾਫਿਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਤ੍ਰੇਹ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੋਰੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਅਰਦਾਸ ਹਾਲੀ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਸੀ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗ ਕੇ ਮੱਥਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਟੇਕਿਆ, ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਨਿਹੱਥੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਫੌਜ ਨੇ ਤਾੜ ਤਾੜ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਤ ਦੇ ਘੁਸ ਮੁਸੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਧਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਉਠ ਨੱਸਾ। ਮੁਸਾਫਿਰ ਦਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭੁੰਨੇ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਫੜੋ ਫੜੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਿਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਦੌੜ ਕੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਤ ਭਰ ਦੇ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਨਾਲ ;ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਸੇ ਵੱਸੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਬਜ ਬਜ ਘਾਟ ਦੀ ਧਰਤੀ ਰੰਗੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ 24 ਮੁਸਾਫਿਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤੇ 23 ਜ਼ਖਮੀ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਰ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਤ-ਭੇਦ ਹੈ। ਸੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਫੱਟੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੁਸਾਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਮਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਪਾਹਜ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁੱਝ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਿਕਲੇ। 7 ਸਾਲ ਗੁਪਤ ਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 16 ਨਵੰਬਰ 1921 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। 28 ਫਰਵਰੀ 1922 ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਰਾਜਸੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿਸਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ 5 ਅਖੰਡਪਾਠ ਅਤੇ ਦੋ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। 24 ਜੁਲਾਈ 1954 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਗੁਰ-ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। 1908 ਤੋਂ 1962 ਤੱਕ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਗੋਰੇ ਚਿੱਟਿਆਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਰਹੀ। 1963 ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 80 ਫੀ ਸਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਹੈ। ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆਂ 75 ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ 1989 ਵਿੱਚ ਐਡਾ ਖੁਲ੍ਹ-ਮ-ਖੁਲ੍ਹਾ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਹਰ ਨਸਲ ਦੇ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਖਸ਼ਕੇ। ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ।

ਲੇਖਿਕਾ: ਸੁਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਨੀਲ
ਜੂਨ 1989

ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ: ਕਰਤਾ ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਸ
2. ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ: ਸੰਪਾਦਕ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ
3. ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ: ਲੇਖਕ ਡਾਕਟਰ ਮੁਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
4. ਦਾ ਵੋਇਜ ਔਫ ਦਾ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ: ਲੇਖਕ ਪ੍ਰੋ: ਹਿਯੂ ਜੌਨਸਨ
5. ਏ ਵਾਈਟ ਮੈਨਜ਼ ਕੰਟਰੀ: ਲੇਖਕ ਟੈਡ ਫਰਗੁਸਨ
6. ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਔਫ ਦਾ ਸਿਖਸ: ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ
7. ਸਿੱਖ ਰਿਵੀਯੂ ਰਸਾਲਾ ਅਗਸਤ 1987

ਵਲੋਂ:

* ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਵੈਨਕੂਵਰ * ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਐਬਟਸਫੋਰਡ
* ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਨਿਊਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ, * ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ, ਡੈਲਟਾ-ਸਰੀ

The Komagata Maru Incident

Komagata Maru is the Japanese name of a Cargo ship. On March 25, 1914 Baba Gurdit Singh chartered this ship for six months at $11,000 Hong Kong per month. It was renamed Guru Nanak Jahaz, and a saffron flag was hoisted on it, representing the dignity and glory of the Khalsa. The *Komagata Maru* tragic incident is a clear manifestation of the self respect, honour, determination of the 376 passengers and their challenge to the exclusion policy of the government of Canada. The passengers confronted this challenge with self respect and bravery. The Sikh heritage of dignity and courage are symbolized by this incident.

East Indians in Canada

From 1904-1908, 5180 East Indians had settled in Canada 90% of them were Sikhs, according to the statistics provided by McKenzie King, Labour Commissioner of Canada. Khalsa Diwan Society was established in Vancouver in 1906. The Sikh community built a Sikh temple in Vancouver at 1866 - 2nd Ave., West in 1909 at a cost of $25,000, which became a centre for religious, social, political activities. The immigration of large numbers of East Indians in Canada, especially in Vancouver, British Columbia created racial tensions, especially against the Sikhs who looked more distinctive with their turbans and flowing beards. The early settlers were very hard working and would accept lower wages compared to white laborers. From 1906-1909 East Indians along with Chinese and Japanese were subject to anti-Asian feelings among Canadians. British Columbia's state legislature passed several enactments to prohibit East Indian immigration, and to make Canada a white man's country.

British Honduras

In 1908 Canadian government attempted to persuade East Indians to leave Canada and settle at British Honduras. This unhealthy country was infested with malaria; mosquitos and other insects were very common, there was even shortage of fresh water. The congregation at the Vancouver Sikh temple resolved to oppose this government scheme. They resolved that they would give their lives but would not settle in Honduras. After a long struggle they were successful, but this made the attitude of the Canadian government even more negative towards East Indians.

Orders-in-Council

In May 1910 the Canadian government passed two orders—in-council. 1. The sum of $200 was required to be in possession of an immigrant intending to enter Canada. 2. The minister of interior was authorized to

prohibit entry of travellers unless they came from the country of birth or citizenship by a continuous journey, and purchased their through tickets before leaving the country of their birth or citizenship. At that time Canada and India were parts of British Empire, but residents of both countries did not have equal rights. There was no problem in possessing $200 for the East Indians, but as there was no direct sailings from India and the shipping companies were not issuing through ticket, the East Indians had difficulty fulfilling the 2nd Order-in-council. This order in council was enforced strictly by the British government unjustly on its loyal Indian subjects. It became impossible for the East Indians to enter Canada. But after residing in Canada for three years one could get permanent residence, lead comfortable life, and own land. East Indians criticized this discriminatory law vehemently and demanded the government to withdraw the law, but this demand was not accepted. Japanese and Chinese were given some concessions and as a result of that, in 1911 alone 2986 Japanese and 1932 Chinese entered Canada. In 1913 a party of 39 Sikhs sailed from Hong Kong but were detained in Vancouver, later they were bailed out by Vancouver Sikhs. This case was tried in the court and the judgment was passed in favour of the Sikhs, and they were allowed to stay. It was a big victory for the Sikhs in Canada. Hence, they started writing letters to their friends, and relatives, inviting them to come to Canada and were prepared to take responsibility for their landing and stay. Hundreds of passengers arrived in Calcutta ready to sail for Canada. They were urging the shipping companies to issue them a through ticket for continuous journey but were refused on confidential instructions from the government of India. So these frustrated passengers continued their efforts from nearby Islands such as Singapore and Hong Kong.

Baba Gurdit Singh Ji

Baba Gurdit Singh was born in 1859 in the village of Sarhali district Amritsar, Punjab. His father's name was Hukam Singh. From childhood he was very ambitious and determined person. In 1870 there was drought in Punjab and his father went to Malaya to earn livelihood. Soon Gurdit Singh followed his father. In Malaya, he worked for a Chinese merchant for some time, and with sufficient money, he started his own dairy farm. Later, he became a contractor in Singapore, and he often visited the neighbouring islands on business ventures. In December 1913, on one of his trips to Hong Kong he had the opportunity of addressing the Hong Kong Sikh temple celebrating Guru Gobind Singh ji's birth anniversary. Baba Gurdit Singh at that occasion, paid homage to Guru ji and urged the congregation that our religion demanded that we should make sacrifice for the independence of our country. At that Gurpurabh on January 4, 1914 there were hundreds of

Punjabis present, who had been waiting for months to get passage to Canada. They explained their problems to Baba ji. Baba Gurdit Singh assured them that they would charter a ship and sail to Canada according to the laws of the Canadian government. Baba Gurdit Singh came across at that time a young man named Daljit Singh who was proceeding to U.S.A. for higher studies. After listening to the problems of Punjabis, Daljit Singh gave up the idea of higher studies, and became secretary for Baba Gurdit Singh and later on was appointed secretary of the *Komagata Maru*. Daljit Singh corresponded with the Khalsa Diwan Society, Vancouver and sought their advice about their plan to charter a ship and sail to Canada with passengers. Khalsa Diwan Society replied in an encouraging manner and promised to give every assistance in Canada. Baba Gurdit Singh started looking for a ship to charter seriously.

Komagata Maru

On March 25, 1914 Baba Gurdit Singh chartered *Komagata Maru*, a Japanese coal carrying Cargo ship for six months at $11,000 per month. Keeping necessities and comforts of passengers in minds overall clean up, repairs and proper furnishings were accomplished. It was inspected and passed fit for sailing by government engineers. Arrangements for storage of groceries and water were made. Dr. Raghunath Singh, who was also a passenger on the ship, was appointed medical officer on the ship. He purchased medical supplies and equipped the ship with necessary furnishings for the voyage. Later on unfortunately Dr. Raghunath Singh became an informer for the Canadian government. It was published that *Komagata Maru* would sail on March 30, 1914. After making all preparations, they had to face a lot of difficulties to get permit to sail. The police searched Baba ji's room and arrested him also. At last he got a permit on April 4, 1914. When Daljit Singh gave this good news in the Sikh temple Hong Kong, everybody exclaimed Sat Siri Akal with great vigor. The whole congregation offered prayers in front of Sri Guru Granth Sahib ji, after taking command from Guru ji the ship was renamed Guru Nanak Jahaz. Bhai Nabh Kanwal Singh was appointed granthi on the ship. Sri Guru Granth Sahib was taken to the ship in a procession, with the singing of hymns accompanied by musical instruments. The saffron Khalsa flag flying on Guru Nanak Jahaz graced the ship with elegance. With the final whistle, the passengers and shore people exclaiming Sat Siri Akal once again, and the ship started sailing towards the deep sea. Passengers in the presence of Sri Guru Granth Sahib held congregations on the ship and sang devotional hymns day and night during their voyage.

Shanghai

On 8th April the *Komagata Maru* reached Shanghai and anchored in the river. The passengers paid homage to the beautiful Gurdwara, and held discussions with local Sikhs. The propaganda of the Ghadir party had been going on in U.S.A. and Canada; and it had also reached these islands. The passengers were getting latest publications at every port. Reading and listening to the literature the passengers started hating the discriminatory policy of the British government and became pro-revolutionary. The ship sailed for Moji on 14th April.

Moji

Reaching Moji on April 19, Baba Gurdit Singh paid the next two instalments of the Charter of the ship. $15000 Japanese Yen worth of coal was bought and loaded on the *Komagata Maru* so it could be sold at a double price in Canada. Here Baba ji had the opportunity of meeting Bhai Balwant Singh of Khurdpur, the first priest of Khalsa Diwan Society, Sikh temple, Vancouver. Later Bhai Balwant Singh was hanged in Lahore in 1916 by the British government for taking part in the struggle for independence. His martyrdom will be immortal in Canadian Sikh history.

Yokohama

On 28th April *Komagata Maru* reached Yokohama the second port of Japan, where 14 more passengers boarded the ship. There were 376 passengers at that time on board, out of which were 340 Sikhs, 24 Muslims and 12 Hindus. Among them were two ladies and two children, Balwant Singh, six year old son of Baba Gurdit Singh was one of the children.

Canada

On 2nd May *Komagata Maru* started sailing towards Canada by crossing the Pacific Ocean. In the evening of May 21 *Komagata Maru* arrived at the harbour in Victoria, the capital of British Columbia, Canada. The Canadian immigration patrol boats encircled all around the ship. Friends and relatives of the passengers who had come to welcome them, but they were not allowed to go near the ship. On the morning of May 23, after sailing for seventy miles *Komagata Maru* anchored on the far side of Burrard Inlet, opposite Vancouver. The immigration department put Canadian police on a very tight watch around the ship. East Indians from far and wide had assembled at the harbour in large numbers to welcome the passengers but were disappointed when none of the passengers were allowed to disembark or communicate with the shore people. After a long and tiring voyage the passengers became apprehensive and sad. The officials visited the ship very often, harassed the passengers and provided

distorted information to the media. The captain of the ship, T. Yamamoto and medical officer Dr. Raghunath Singh collaborated with the authorities and were allowed to go ashore at any time. The Canadian government in consultation with the British government in India had made up their mind before the arrival of the ship not to allow it to dock at the Vancouver harbour. All the passengers were British subjects, each had $200.00 on them and fulfilled the immigration conditions. It was a strange irony that Canada and India were parts of British Empire and the same Union Jack was flying in both the countries; yet the subjects of the same king were openly discriminated. According to the immigration law, merchants, preachers, students and tourists could land in Canada. As Baba Gurdit Singh had come as a merchant to sell coal, he tried to land on that clause, but was refused. The Sikhs of Vancouver were prepared to deposit any bonds of any amount for the passengers, but were helpless due to the discriminatory policy of Canadian government.

Hopkinson

Hopkinson was an immigration inspector and also a spy for the British, Indian and Canadian governments. He could speak Punjabi language very well and he had worked with Punjab police. He would easily accept bribery . One day he visited the ship and proposed to Baba Gurdit Singh that if he would pay $2000 cash he could arrange to get the passengers landed but the deal should remain between Baba Gurdit Singh and Hopkinson. Baba Gurdit Singh refused to keep the deal confidential from the passengers. He left the ship in anger and gave threats of reprisals. He was a very corrupt and vicious officer. He tried to sow seeds of discord among passengers. One passenger named Munshi Singh was entraped in his craftiness, and got him to apply for landing in Canada. During the trial Munshi Singh gave harmful statements, as a result the court decided against his landing and ordered him to leave Canada.

On the basis of this decision, immigration department gave notice to *Komagata Maru* to Canada. Hopkinson always tried to do harm to the East Indian community living in Vancouver by his ill designs. Sometimes he would go to Punjabi meetings in disguise and report to the Canadian government of the outcome. East Indians were very much fed up of him. Bhai Mewa Singh Lapoke shot Hopkinson on October 21; Hopkinson died in the court for his misconduct and misdeeds. Bhai Mewa Singh was hanged on January 11, 1915, and became the first Canadian Sikh martyr; he exemplified the proud heritage and culture of the Sikhs . The president of Khalsa Diwan Society, Vancouver, Bhai Bhag Singh was killed in the congregation by a government tout Bela Singh on September 5, 1914. Though Bela Singh was caught red-handed, he was tried and freed. Bela

Singh returned to India and was rewarded for spying. In 1943 Babhar Hari Singh killed Bela Singh.

Instalment

It was essential to pay the two months charter instalment of $22000, by June 4, 1914. Baba Gurdit Singh had planned to pay it after selling coal from the ship. As the Canadian government did not allow him to land, he wanted to sue the immigration department for their oppressive injustice and damage. With the help of Khalsa Diwan Society, Vancouver, a capable lawyer J.E. Bird was hired, but during the hearings of the case Baba Gurdit Singh was not allowed even once to see him . Mr. Bird fought the case without knowing the full particulars and circumstances. As the passengers were mis-treated, Baba Gurdit Singh felt he was not in a position to pay the instalment of the ship. Hence, Baba Gurdit Singh started correspondence with Bhai Balwant Singh. The officials helped in exchanging the letters after they were bribed. On June 3, a special congregation was held at Sikh temple, the head office of Khalsa Diwan Society, Vancouver, over seven hundred attended, and they contributed $5000 cash and pledged $50,000 at that hard time. At that meeting *Komagata Maru* shore committee was struck. Baba Gurdit Singh transferred the charter of the ship to Sardar Bhag Singh and Mr. Hassan Rahim whose committee paid the instalment of the charter.

Hardships

The passengers ran out of the provisions and some were dying of hunger and thirst; but no hardships were suffered by the captain and the crew. The passengers did not have anything to eat and drink for four days. In the hot summer weather the passengers had become miserable due to scarcity of water. The Canadian government was not only discriminatory but had become inhuman. Curiosity seekers were always present at the harbour at all times to see the plight of the passengers.

Assistance

The adverse news of the misery of the passengers also reached the Vancouver Sikh temple. At last, the congregation decided that they must provide groceries and water to the passengers at any cost. The necessary provisions were purchased secretly and barrels of water were made ready. Arrangements were made with a fire boat and Sardar Harman Singh Jhanda with two other helpers were successfully carried provisions to the ship in the darkness. The police arrested these volunteers but released them on bail after a week. The Khalsa Diwan Society and the United India league called a meeting at Dominion Hall on Sunday, June 21 to discuss the oppression and cruelty done to the passengers of the ship. White Canadians along with East Indians were present in the meeting who

criticized openly the discriminatory policies of the Canadian government. The news of keeping passengers starved, prisoned on the ship and other maltreatments were published in the papers all over the world. All the political parties passed resolutions, urging the Canadian government to treat passengers favourably. As a result of that, passengers were allowed provisions under strict official supervision. The co-charterers were reimbursed for the purchase of provisions.

Sea Lion

On the night of July 18, watchmen on the *Komagata Maru* observed that a tug boat was swiftly moving towards the ship. The *Sea lion*, a tug boat came very close to the *Komagata Maru* with 150 to 200 armed men on board. It had planned to push the *Komagata Maru* towards the deep sea. When the tug came next to the ship it tied a thick rope and started pulling. The passengers were taken by surprise by this strategy. They had no means of defending themselves, but the brave, clever passengers started using coal brought from Moji for selling as their defensive weapons. They threw heaps of coal at the *Sea Lion* . The police fired back heavily with rifles and poured hot water on them with water hoses. The battle lasted for some time and quite a few people were injured on both sides. Ironically, it was the first time the British Navy attacked British subjects in history. They were the subjects of the British Empire and should have had equal rights. The East Indian passengers eventually were successful in sending away the Canadian police and the war cry "Sat Sri Akal" was echoed in pitch darkness. This news of driving away of Canadian police by hungry, thirsty and unarmed passengers spread like wild fire. The immigration department requested the Federal government in Ottawa for military assistance and informed them that passengers were revolting. Within two days armed reinforcements arrived in Vancouver. The military preparations were undergoing at government levels. The East Indians in Vancouver and on the ship were prepared to face the big challenge with courage and determination.

Rainbow

On the morning of July 21, *HMCS Rainbow*, a Canadian Navy Cruiser was anchored in the Burrard inlet with its guns pointing towards *Komagata Maru* . A naval officer of *Rainbow* sent a message to Baba Gurdit Singh that either they should leave Vancouver harbour within two hours or they will be fired upon and destroyed. The passengers accepted the challenge bravely. Baba Gurdit Singh replied that they were not prepared to leave without provisions. If the Canadian government was ready to provide food and water, they could leave at any time. It was much better to die as martyrs here, than die of hunger and thirst during the voyage. After the two hour ultimatum one could hear mourning music played by the

band on the *Rainbow*. All the passengers of the *Komagata Maru* gathered as a congregation in front of Sri Guru Granth Sahib. The Granthi offered prayers and read the command from Siri Guru Granth Sahib; the passengers were ready to become martyrs. The militia started pouring hot water on the passengers and got into firing position, pointing guns towards them. The commanding officer of the Cruiser observed the determination and courage of the passengers, and informed the Canadian government that by attacking *Komagata Maru*, they would be killing innocent passengers along with thirty to forty Japanese crew members. When all scare tactics failed the cruiser was moved away from *Komagata Maru*.

Return

Baba Gurdit Singh received a telegram from the Federal government through immigration department asking *Komagata Maru* to leave. Baba Gurdit Singh replied that they would depart if the following conditions were met:

1. Provisions such as groceries and water to be supplied for return voyage from Vancouver to Hong Kong.
2. All shore East Indians should be given permission to see the passengers on the ship.
3. The passengers should be given assurance that there would be no trouble or harassment during the voyage.

The government was forced to accept the conditions.

On July 22 provisions were loaded. It was a day of first and last union with friends and relatives on the ship after two months of virtual imprisonment undergoing hardships. Only 34 passengers were allowed to immigrate , but the rest were not allowed to even step on Canadian soil. At 5 a.m. July 23, the *Komagata Maru* sailed under the escort of *Rainbow* after anchoring for two months in the Burrard inlet. At the time of sailing there were 5000 white Canadian gathered at the harbour as spectators to see the final episode. The *Komagata Maru* reached Yokohama on August 16 after sailing through very rough sea. The British agent in Yokohama informed in writing that the ship was not allowed to proceed to Hong Kong even though they were given a permit in Vancouver. As 165 passengers had started their voyage in Hong Kong they wanted to disembark there also. The passengers had to encounter insincere policy of the government once again. On August 21 the ship anchored at Kobe. Several East Indian families were living comfortably there, they welcomed all the passengers in a cordial manner. After sailing from Kobe *Komagata Maru* reached Singapore inlet on September 16, there it had to anchor three miles away from the harbour. The gun boats were assigned to watch *Komagata Maru*. Baba Gurdit Singh and some passengers wanted to disembark in connection with their business, but British government agents would not allow

them. On September 19, *Komagata Maru* sailed for Calcutta. The passengers were feeling very optimistic. Reaching their mother land (India) the national leaders would listen to their woes and deliver justice. On September 26 the *Komagata Maru*, seventy miles from Calcutta sailed at its normal speed, when a white officer on a gun boat suddenly stopped the ship by signal. The ship anchored for the night at Kalpi. Next day on September 27, at 8 a.m. a gun boat anchored besides *Komagata Maru*. British and Indian soldiers from the boat embarked the ship with thumping noise and started searching the passengers. They searched for a full day, by September 28 they had not found anything objectionable.

Budge Budge

On the morning of 29th September the ship was ordered to sail. The passengers were in happy mood, in the hope to be free from six months of prison at sea. Baba Gurdit Singh had also sent telegrams to several high officials. Passengers were expecting a big welcome, proclamation of their bravery and justice. The distressed passengers could not foresee the devious planning of the government. The ship had only reached Budge Budge, sixteen miles from Calcutta at its normal speed, when it was once again stopped by the officials. The police officers asked the passengers to disembark and were told that they would be transported to Punjab by the evening train. None of the passengers had wanted to go to Punjab. The government had pre-planned to send them by force. When the police noted that the passengers would not obey their orders, they started using force and dragged them from the ship. Baba Gurdit Singh carried Sri Guru Granth Sahib on his head and placed it on the platform, and the passengers gathered around Siri Guru Granth Sahib. The officials were keeping a very strict watch and ordered the passengers to get on the train. As the passengers were hungry for the last two days and their baggage was still on the ship, Baba Gurdit Singh informed the officials that they wanted to go to Calcutta. He also pleaded that If the government could not allow all the passengers to proceed to Calcutta, at least five sikhs should be permitted to carry Siri Guru Granth Sahib to Calcutta Gurdwara with dignity. The ruthless officials even rejected that request.

The passengers were becoming agitated due to hunger and thirst in the hot weather. The British and Punjabi soldiers were keeping a strict watch. It was evening, and the Granthi had lead the evening prayers. Before the final prayers were offered, there was firing on the passengers. There was confusion in the darkness and gun shots could be heard during the night. If any passenger tried to escape, he was either hung upside down or shot dead. According to government sources 24 passengers were killed and 23 injured. Independent reporters differ with those numbers and estimated higher casualties. Most of the passengers were arrested.

The police put some of the passengers on the train to Punjab and the rest were imprisoned for several years on the pretext of revolution. Baba Gurdit Singh was imprisoned, but he later escaped, and then he surrendered at Nankana Sahib on November 16, 1921 after remaining in hiding for seven years. He was set free on February 28, 1922. He was arrested several times later in connection with India's independence movements. He was a devoted and dedicated Gursikh. During the ill fated voyage of the *Komagata Maru* there were five Akhand Paths and two Sadharan Paths completed. Baba Gurdit Singh left for eternal abode on July 24, 1954. Baba Gurdit Singh's personality and effort has a distinct place in the Canadian and Sikh history. From 1908 to 1962 the government of Canada wanted to keep Canada a white man's country, but from 1963 onward changes were brought about in immigration laws. At present there are several hundred thousand East Indians of which 80% are Sikhs and they reside in different parts of Canada. The *Komagata Maru* incident though took place seventy five years ago. Today in 1989 there is no open discrimination but still some discreet discrimination exists. We pray to Almighty God that in the times to come every person may live comfortably and happily without any discrimination of colour, race and religion in our prosperous Canada.

Original in Punjabi By: **Swarnjit Kaur Neel**

July, 1989.

Richmond, B.C. Canada

Translated By: **Gurdial Singh Neel**

PROCLAMATION TO COMMEMORATE SEVENTY-FIFTH ANNIVERSARY
OF THE KOMAGATA MARU INCIDENT

WHEREAS the Komagata Maru, after an historic voyage, arrived in Vancouver harbour on May 21, 1914 but was forced to leave on July 23, 1914 as a result of a discriminatory act by the government of Canada;

CONVINCED that the 376 British subjects from India, passengers on Komagata Maru, were treated differently compared with the white subjects of the British Empire;

AFFIRMING that the City of Vancouver now practises non-racist policies and treats its citizens with equality without discrimination based on race, ethnic or national origin, colour, religion; and recognizes the multicultural character of our city;

NOTING that the injustice did occur seventy-five years ago in our harbour but believing we have taken positive steps in harmonizing race relations since then;

REINFORCING the belief in human dignity, fundamental justice and equality for all;

THEREFORE now,I, Gordon Campbell, Mayor of City of Vancouver, do hereby proclaim July 23, 1989, Komagata Maru Day and call upon all citizens of Vancouver to commemorate in mutual understanding and respect the 75th anniversary of this reprehensible incident in order to build a more positive race relations climate in our city.

Office of the Mayor

The Corporation of the District of

BURNABY

BRITISH COLUMBIA

Proclamation

COMMEMORATING THE 75TH ANNIVERSARY OF THE KOMAGATA MARU INCIDENT

WHEREAS the Komagata Maru arrived in Vancouver Harbour on May 21, 1914, after a historic voyage; and

WHEREAS the Komagata Maru had a passenger list made up of of three hundred and seventy-six British subjects from India, consisting of Sikhs, Muslims, and Hindus; and

WHEREAS due to protests and dockside demonstrations by local Canadian residents, the Canadian Government bowed to these discriminatory demands and forced the Komagata Maru to leave on July 23, 1914, without allowing the three hundred and seventy-six British subjects from India to disembark; and

WHEREAS the Municipality of Burnaby is a multi-cultural society with equality for all, regardless of race, colour or creed, and has firm policies in place to recognize and protect the fundamental rights of our citizens; and

WHEREAS although the Komagata Maru incident happened seventy-five years ago, it should stand as a reminder that we must reinforce our belief in the rights of all to enjoy equality, human dignity, and justice;

NOW THEREFORE I, WILLIAM J. COPELAND, MAYOR OF BURNABY

DO HEREBY DECLARE July 23, 1989 as

Komagata Maru Day

in the Municipality of Burnaby.